

LİSELERDE ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

Dr. NIZAMETTİN KOÇ

I. GİRİŞ

A. PROBLEM

Eğitim ve öğretim etkinliklerinin temel amacı; öğrencilerde istenen yöndeki davranış değişikliklerini sağlamak olduğuna göre bu etkinliklerin odak noktasını öğrenciler teşkil ediyor demektir. Böylelikle, eğitim amaçları yönündeki davranış değişikliklerinin öğrencide ne ölçüde gerçekleşebildiğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi bir eğitim sistemi çerçevesinde yapılan değerlendirme işlemlerinin bir bakıma en önemlileri arasında sayılma durumundadır. Bu düzeyde yapılan değerlendirmelerin, diğer bir deyişle, öğrencilerin akademik başarılarını değerlendirme uygulamalarının etkililiği ise, geçerli ve güvenilir sonuçlar veren ölçü araçlarının kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu husus, ekonomik kaynaklarını en verimli bir biçimde kullanmak, temel eğitim kademesinden sonraki sınırlı eğitim olanaklarından bireylerin; yetenekleri, ilgileri ve akademik başarılarına göre yararlanmalarını sağlayarak eğitimde imkân ve fırsat eşitliği çerçevesinde, bireylerin gereksinimleri ile toplumun gereksinmelerini dengelemek durumunda olan ülkemiz için özellikle büyük bir önem taşımaktadır.

Günümüzde, Türk Millî Eğitim Sisteminde öğrencilerin derslerdeki akademik başarı notlarına dayanılarak en çok sınıfta kalma, bütünlemeye kalma ya da okuldan ayrılma durumundaki bırakıldık-

ları öğretim kademesinin Orta Öğretimin ikinci Kademesi olduğu yaygın bir kanı niteliğindedir. Millî Eğitim İstatistikleri de bu kanıyı açık bir şekilde desteklediği gibi eğitim sistemimizde reform gereksinmesi tartışmalarının yoğunlaştığı son yıllarda yapılan çeşitli incelemeler de (Doğan, 1972., M.E.B., 1970) sistemdeki bu elemeyi ortaya koymuştur. Orta öğretimin ikinci kademesindeki öğrencilerin büyük bir kısmının liselere devam ettiği (M.E.B., 1974) dikkate alınır; liselerde, öğrencilerin başarısızlık oranlarının yüksek olması nedeni ile Millî Eğitim Sistemimizde orta öğretim düzeyindeki uygulamalarda; emek israfı, gençlerin gelişmelerinin engellenmesi gibi sorunların yanısıra Türkiye'nin insangücü plânlanması açısından karşı karşıya bulunduğu önemli bir sorun da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği gibi, liselerde diğer öğretim kademelerinde de olduğu gibi öğrencilerin başarı durumlarını belirleyen kriter, öğretmenlerin başarıyı değerlendirme uygulamaları sonucu belirlenen **not** ya da **karne notu** olmaktadır. Öğrenciler hakkında verilen önemli kararlara dayanak teşkil eden, derslerdeki akademik başarı notlarının saptanmasında, lise öğretmenlerince kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin durum aşağıda özetlenmiştir:

Öğrencilerin derslerdeki akademik başarılarının değerlendirilmesi sorununu çalışmalarının amaçları çerçevesinde ele alan; Uysal (1961), Özoğlu (1974), ve Taymaz (1974) tarafından ortaya konduğu gibi, lise öğretmenlerince, öğrencilerin akademik başarılarının değerlendirilmesinde en çok yazılı (essay) ve soru-cevap şeklindeki sözlü sınavlar kullanılmaktadır. İlgili yönetmelik (M.E.B., 1975) de öğretmenlerin dersleri ile ilgili olarak, öğrenci başarısının değerlendirilmesinde, her kanaat dönemi öğrencileri; en az üç yazılı sınava, sözlü yoklama, ödev, uygulama v.b. çalışmalara tâbi tutmalarını öngörmektedir. Dolayısı ile uygulamada öğrencilerin akademik başarılarının belirleyicisi olan not ya da karne notu büyük ölçüde yazılı sınavlarının bir sonucu olmaktadır. Oysa yazılı sınavlara dayanılarak öğrencilerin akademik başarılarını değerlendirmenin, öğretmenlerin subjektif yargılamalarına önemli ölçüde açık olduğu literatürde paylaşılan bir görüş niteliğindedir (Ebel, 1972., Stanley ve Hopkins, 1972, s. 198-199). Mart (1952)'ın ve Ashburn (1966)'un araştırma bulguları; yazılı sınavlara dayanılarak öğrencilerin akademik başarılarını değerlendirmenin, öğretmenlerin subjektif yargılamalarına ne denli açık olduğunu örneklemektedirler.

Derslerden başarılı sayılmak için öngörülen notu ya da karne notunu alamamak nedeni ile resmî liselerimizde, başarısız sayılarak aynı sınıfı tekrarlamak, bütünlemeye kalmak ya da okuldan

ayrılmak durumunda kalan öğrenci yüzdelerinin, Milli Eğitim Bakanlığı İstatistiklerinde görülenlerden daha yüksek olduğu yönündeki görüşler de yaygındır. Nitekim ,orta öğretimin ikinci kademesindeki çeşitli liseler üzerinde yapılan bir araştırmanın (Oğuzkan, Turgut ve Özoğlu, 1974, s. 92-93) kapsamına giren resmî liselerin (genel lise) bütün sınıflarında, öğrencilerin 1969-1970 öğretim yılındaki sınıf geçme veya mezuniyet yüzdesi 63.4; sınıfta veya bütünlemeye kalanlarla okuldan ayrılanların yüzdesi de 36.6 olarak saptanmıştır. Aynı öğretim yılına ait Millî Eğitim Bakanlığı İstatistiklerinde ise; resmî liselerin bütün sınıflarında sınıf geçme veya mezuniyet yüzdesinin 71.84, sınıfta ya da bütünlemeye kalma yüzdesinin 28.6 olduğu görülmektedir (M.E.B., 1974b, s. 210). İstatistikler arasındaki bu farklılıklar, resmî liselerde, derslerden geçer notu alamama nedeni ile sınıfta ya da bütünleşmeye kalan öğrenci yüzdelerinin Millî Eğitim Bakanlığı İstatistiklerinde görülen oranlardan daha yüksek olabileceği yönündeki görüşleri desteklemektedir.

Liselerde, sınıf tekrarlama ya da bütünlemeye kalma durumundaki öğrenci oranlarının oldukça yüksek olduğu gerçeğinin yanısıra; lise öğretmenlerinin, öğrencilerinin derslerdeki akademik başarılarını değerlendirmede en çok kullandıkları yazılı ve sözlü sınavları sonucu belirlenen **notların**, lisede okutulan derslerin amaçlarını gerçekleştirme açısından öğrencileri farklılaştırmada ne dereceye kadar etkin oldukları sorunu da ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, liselerde, öğretmenlerin öğrenci akademik başarısını değerlendirme uygulamaları sonucu belirlenen ders ya da karne notlarının, öğrencilerin akademik başarılarını ne ölçüde temsil edebildiği veya belirleyebildiği cevaplandırılması gereken önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Belirli bir öğretim düzeyindeki öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen en önemli iki faktör; öğrencilerin sahip oldukları zihinsel yetenekler ve geçmiş yıllardaki akademik başarılarıdır. Bu iki faktör arasındaki ilişki veya etkileşim nedir? Nasıl olumlu hale getirilebilir? Bu sorulara cevap bulmak eğitimde önemli yararlar sağlayabilir. Bu çerçevede lise son sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada; 1) Ölçülen Zihinsel Yetenekler ile Akademik Başarı, 2) Geçmiş Yıllar ve Sınıflardaki Akademik Başarı ile Hali hazır Akademik Başarı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu inceleme ders ya da karne notlarının öğrencilerin akademik başarılarını ne ölçüde temsil edebildiği sorununa yönelik durum belirlenmesini ve bazı olgusal bilgileri ortaya koymayı öngörmektedir.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI

Lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik ölçme araçlarıyla Ölçülen Zihinsel Yetenekleri ile öğretmenlerin akademik başarıyı değerlendirme kriteri olarak kullandıkları Akademik Başarı Notları'nı belirli bir biçimde karşılaştırmayı öngören bu araştırmanın genel amacı; Liselerde, öğretmenlerin, öğrencinin akademik başarısını değerlendirme uygulamalarının, eğitim ve öğretimin amaçlarına ulaşma yönünden etkililik derecesine ilişkin olgusal bilgileri ortaya koymak ve bir durum belirlemesi yapmaktır. Bu genel amaç çerçevesinde, çeşitli sorulara cevaplar aranmış, araştırmanın hedefleri olarak belirlenen sorular ve bunlara ilişkin olarak ulaşılan sonuçlar "Bulgular" kısmında ele alınmıştır.

C. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE BEKLENTİLER

Son yıllarda Türk Millî Eğitim Sisteminde, yasa değişikliği ile sonuçlanan gelişmelerin formel başlangıcı sayılabilecek olan VIII. Millî Eğitim Şûrasına Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nca sunulan raporlarda (M.E.B., 1971, s. 83-91); öngörülen yeni sistem değişiklikleri çerçevesinde, öğrenci başarı gelişiminin değerlendirilmesinde, geçerli ve güvenilir sonuçlar veren ölçü araçlarının geliştirilmesi ve kullanılması gerektiği görüşlerine yer verilmiştir. Nitekim, 1975 yılında yürürlüğe giren 1939 No'lu Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 6. Maddesi de şöyle demektedir:

"Fertler eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler..."

Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metodlarından yararlanılır."

Yasalar bazı kurumlar ve literatürdeki görüşler, öğrencilerin ilgileri, yetenekleri ve akademik başarıları gibi belirli psikolojik özelliklerindeki gelişmelerinin değerlendirilmesinde; geçerli, güvenilir ve objektif ölçü araçlarının kullanılmasını öngörmektedir. Bununla beraber uygulamaların bu yönde olmadığı görülmektedir. Örneğin, 1973'te çıkarılan Millî Eğitim Temel Kanunu, yukarıda belirtildiği şekilde, öğrencilerin akademik başarılarının değerlendirilmesinde, objektif ölçme ve değerlendirme tekniklerinden yararlanmayı öngörmektedir. Oysa, 1975'te yayımlanan ve uygulamaya konan, "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Ortaokullar ve Ortaöğretim Kurumlarının Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği'nde öğrenci

başarısının; a) öğretmen tarafından yapılacak sürekli bir kontrol ile bundan elde edilen kanaate, b) yapılan ödevlerle, yazılı ve sözlü yoklamaların sonuçlarına göre verilecek not ile sapınacağı belirtilmekte, öğrencilerin akademik başarılarını daha geçerli ve güvenilir olarak değerlendirmeye olanak veren ölçü araçları ve tekniklere yer verilmemektedir.

Ülkemizde, ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin çoğunluğunun devam ettiği genel liselerde, öğrenci başarısının değerlendirilmesinde, yasalarda öngörülen hususların ve bilimsel gerçekleri uygulamaya yansımamasının bir çok nedenleri olabilir. Bu nedenlerin başında; öğrencinin akademik başarısını geçerli ve güvenilir bir biçimde değerlendirmeye olanak veren ölçü araçlarının yeterince geliştirilememiş olması, yöneticilerin ve öğretmenlerin bu konuda bilimsel araştırma bulgularını yeterince dikkate alan bir uygulama içinde olmamaları gibi nedenlerin geldiği söylenebilir. Bu arada, diğer bazı nedenlerin yanında; liselerde öğrenci başarısının değerlendirilmesi sorunlarına yönelik araştırmaların ülkemizde henüz yeterince yapılamamış olması da önemli bir neden olarak görünmektedir. Bu alanda yapılan araştırmalar çoğaldıkça ve uygulamadaki akslıklar ortaya kondukça gerekli düzenlemelerin zamanla uygulamaya yansıtacağı düşünülebilir, beklenebilir.

Ölçülen Zihinsel Yeteneklerini, öğrencilerin grupları içindeki yerlerini belirleyen objektif kriter; öğretmenlerin akademik başarıyı değerlendirme uygulamaları sonucu belirlenen **akademik başarı notlarını** da, öğretmenlerin subjektif yargılamalarını içeren ölçüt olarak ele alan bir yaklaşımla yapılan bu araştırma, konuya bu biçimde yaklaşan bir özellik taşımakta olup, elde edilen bulguların, konuya bu çerçevede bir açıklık kazandırabileceği düşünülmüştür.

Eğitimimizde son yıllardaki yenileşme hareketleri çerçevesinde en çok değişikliğe uğrayan, ortaöğretimin ikinci kademesi, yani bu kademedeki öğrencilerin çoğunluğunun devam ettiği liselerde yapılan bu araştırmanın temel beklentileri şunlardır:

1. Araştırmanın;

- a) Öğretmenlerin, öğrenci akademik başarısını değerlendirme uygulamaları sonucu belirlenen akademik başarı ile başarılı sayılarak bir üst sınıfa geçirilen öğrencilerle, başarısız sayılarak aynı sınıfı tekrarlamak ya da bütünlüme kalmak durumunda bırakılan öğrencilerin; yetenekleri ve okutulan derslerle gerçekleştirilmesi öngörülen amaçları gerçekleştirme dereceleri bakımından farklılaşıp farklılaşmadıklarını, diğer bir deyişle başa-

rılı sayılan öğrencilerin lehinde bir farklılaşmanın olup olmadığını belirlemeye, ve

b) Bu soruna ilişkin durumu bütün ülke düzeyinde ortaya koymaya yönelik daha kapsamlı araştırmaların yapılması yönünde ilgilileri isteklendirebileceği, ümit edilmektedir.

2. Çeşitli eğitim programları arasından bir tercih yapma gibi öğrencilerin bir takım kararlar verme durumunda buldukları liselerde, bu kararlara dayanak olan kriterler genellikle okutulan derslerdeki akademik başarı notlarıdır. Bu bakımdan ,bu araştırmanın, şimdiye kadar yapılmış ve bundan sonra da yapılması muhtemel çeşitli araştırmaların bulguları ile birlikte, öğrenci akademik başarısının değerlendirilmesinde kullanılmak üzere, daha geçerli ve güvenilir ölçü araçları geliştirme ve kullanma yönünde Millî Eğitim Bakanlığı ilgililerini çeşitli çalışmalar yapmaya yöneltebileceği beklenmektedir. Ayrıca yetenek-başarı farklılığının çarpıcı olan ve onun yarattığı sorunların, okullarda Rehberlik Hizmetleri çerçevesinde ele alınmasına yönelinmesine olanak sağlayabileceği umudu taşınmaktadır.

Özet olarak, öğrenci gelişiminde önemli olan, eğitim sistemi içinde öğrenci akışına ilişkin sorunlara sınırlı da olsa bu araştırma bulgularının ışık tutması, sorunu belirgin olarak ortaya koyması gibi boyutlarda eğitim sistem ve uygulamalarında katkıda bulunabilir. Bu bakımdan önemli bulunmaktadır.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE UYGULAMA

A. EVREN VE ÖRNEKLEM :

1. Evren:

Araştırmanın evreni Ankara Şehri Belediye Sınırları içinde bulunan ve 1975-1976 öğretim yılında üç sınıfı mevcut olup, klâsik program uygulayan ve karma öğretim yapan resmî liselerin (genel lise) son sınıf öğrencilerinin tümüdür.

1973-1974 öğretim yılından itibaren Modern Fen Programı'nı uygulamaya başlayan ve 1974-1975, 1975-1976 öğretim yıllarında bu programa dahil edilen 11 lise ile özel programı ve uygulaması olan Fen Lisesi ve karma öğretim yapmayan Yenimahalle Halide Edip Kız Lisesi bu araştırmanın evreni dışında bırakılmıştır. Böylelikle, araştırmanın evrenini 1975-1976 öğretim yılında, Ankara Şehri Belediye Sınırları içindeki üç sınıflı, klâsik program uygulayan

ve karma öğretim yapan 14 resmî lisenin son sınıf öğrencileri oluşmaktadır.

2. Örneklem:

Yukarıda tanımlanan evrenden iki aşamalı bir örneklem alınmasının uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Birinci aşamada liseler birer ünite olarak kabul edilmiş ve öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları da dikkate alınarak, sosyo-ekonomik bakımdan araştırma evrenini oluşturan liseleri temsil edebilecek liselerin seçilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla, lise öğrencileri üzerinde çeşitli araştırmalar yapmış olan araştırmacıların, M.E.B. de çalışan ve bu arada Ankara'nın çeşitli liselerinde öğretmenlik yapan ilgililerin ve yine Ankara'nın çeşitli liselerindeki yönetici ve öğretmenlerin görüşleri de dikkate alınarak aşağıdaki dört lisenin son sınıf öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumları bakımından araştırma evrenini oluşturan Ankara Şehri Belediye sınırları içindeki klâsik program uygulayan resmî liselerin son sınıflarındaki öğrencileri temsil edebileceği sonucuna varılmıştır

Liseyi bir ünite olarak ele alıp belirlenen örneklemede şu liseler seçilmiştir:

- 1) Cumhuriyet Lisesi
- 2) Aydınlikevler Lisesi
- 3) Yenimahalle Mustafa Kemâl Lisesi
- 4) Gülveren Lisesi

Bu liselerden, Cumhuriyet Lisesi'ne devam eden öğrencilerin Ankara'nın diğer liselerindeki öğrencilere göre üst sosyo-ekonomik düzeye mensup oldukları, Aydınlikevler ve Yenimahalle Mustafa Kemâl Lisesi'ne devam eden öğrencilerin orta sosyo-ekonomik düzeyi ve Gülveren Lisesi'ne devam eden öğrencilerin ise alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencileri temsil edebilecekleri kabul edilmiştir.

İkinci aşamada, örnekleme seçilen dört lisenin son sınıf öğrencilerinin tümü üzerinde yapılacak bir çalışmanın gerektireceği zaman, maddî olanaklar ve kontrol güçlükleri gibi nedenler düşünülerek, lisedeki sınıflar bakımından da bir örnekleme gitme gereği duyulmuştur. Böylelikle; ikinci aşamada, lisedeki kollar da dikkate alınarak, sınıflar bir örneklem alt ünitesi olarak kabul edilmiş ve her liseden Fen ve Edebiyat Kollarından birer olmak üzere ikişer sınıfın öğrencilerinin araştırma örneklemine dahil edilmesine karar verilmiştir. Söz konusu dört lisenin Edebiyat ve Fen Kol-

larındaki son sınıf şubelerinin hepsini nörnekleme girme şansını eşit tutan, "Eşit Olasılıklı Örnekleme Yöntemi" ile seçilen ikişer sınıfın (şubenin), Test ve Bilgi Formu uygulamalarının yapıldığı gün ve saatlerdeki mevcut öğrencileri araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Uygulamaların yapıldığı gün ve saatlerde; okula devamsızlık, hastalık v.b. nedenlerle sınıflarında bulunmayan öğrenciler araştırma örnekleminin dışında kalmıştır. Böylelikle ,araştırma örneklemine giren şubelerin kayıtlı öğrenci sayısı 344 iken bunların; 114'ü Kız, 186'sı Erkek olmak üzere, 300'ü üzerinde uygulama yapılabilmektedir.

B. KULLANILAN BILGI TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma için gerekli veriler çeşitli kaynak ve araçlarla sağlanmıştır. Bunlar: 1) Öğrencilerin, genel yeteneklerini tek bir puanla ifade etme olanağını veren ve ayrıca genel yeteneği oluşturan çeşitli alt (özel) yeteneklerini de belirleyen çok faktörlü (multifactor) bir psikolojik ölçü aracı olarak, **Temel Yetenek Testi**. 2) Bu araştırma çerçevesinde geliştirilen ve öğrencilere ait kişisel bilgiler ile öğrencilerin, liselerde öğrenci akademik başarısının değerlendirilmesine ilişkin bazı uygulamalar ve kendi zihinsel yetenekleri ile akademi kbaşarıları konusundaki görüşlerini saptamaya yönelik sorulardan oluşan bir **Bilgi Formu**. 3) Öğrencilerin, lise öğrenimleri süresindeki ve lise son sınıf I. Kanaat Dönemi sonundaki akademik başarı notlarının çıkarıldığı, **Sınıf Geçme Defterleri ve Öğrenci Karneleri**'dir.

Yukarıda belirtilen bilgi toplama araçları ve kaynakları ile toplanması öngörülen bilgilerin 1976 Mart ayı içinde toplanması için gerekli plânlama yapılmış ve çalışmalar bu plân çerçevesinde yürütülmüştür.

C. KULLANILAN İSTATİSTİKSEL TEKNİKLER

Araştırmada;

- a. Korelasyon analizi tekniği,
- b. Ortalamalar (İlişkili ve ilişkisiz) Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi,
- c. Ki-Kare (X^2) Testi,

olmak üzere başlıca üç istatistiksel teknik kullanılmıştır.

Hesaplanan korelasyonlar, farklar ve Ki-Kare (X-) değerlerinin anlamlılık testinde .05 d¼zeyi benimsenmiştir. Hesaplanan korelasyonlar, farklar ve Ki-Kare değerleri, belirli serbestlik derecelerinde .05 d¼zeyinde manidar olan tablo değerleri ile karşılaştırılmış; tablo değerlerine eşit ya da y¼ksek bulunan istatistiksel değerlerin anlamlı olduğu belirtilmiş, tablo değerlerinden aşağı değerde bulunanların ise anlamlı olmadığı belirtilmiştir.